

Art. 284. [Przywłaszczenie]

§ 1. Kto przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą lub prawo majątkowe, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto przywłaszcza sobie powierzoną mu rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. W wypadku mniejszej wagi lub przywłaszczenia rzeczy znalezionej, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 4. Jeżeli przywłaszczenie nastąpiło na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

W art. 284 KK ustawodawca przewidział przestępstwo przywłaszczenia w typie podstawowym (§ 1), kwalifikowanym (§ 2), który nazywany jest przestępstwem sprzeniewierzenia, oraz uprzywilejowanym (§ 3), który obejmuje przywłaszczenie rzeczy znalezionej i wypadek mniejszej wagi.

Dobrem chronionym przy przywłaszczeniu są prawa majątkowe, w typie podstawowym i wypadku mniejszej wagi w takim samym zakresie jak dobro rodzajowe z Rozdziału XXXV KK, zaś w typie kwalifikowanym i w zakresie przywłaszczenia rzeczy znalezionej - związane z rzeczą ruchomą. Sprawca typu kwalifikowanego godzi ponadto w stosunek zaufania związany z powierzeniem mu rzeczy.

W typie podstawowym i uprzywilejowanym przywłaszczenie może być popełnione przez każdą osobę zdolną do odpowiedzialności karnej (przestępstwo powszechne). Typ kwalifikowany jest przestępstwem indywidualnym, możliwym do popełnienia tylko przez osobę, której wcześniej uprawniony powierzył władztwo nad rzeczą.

Przedmiotem wykonawczym przywłaszczenia jest cudza rzecz ruchoma lub przedmiot materialny będący nośnikiem prawa majątkowego. Według SN art. 284 KK nie ma zastosowania do przywłaszczenia karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z bankomatu, ponieważ w świetle KK nie jest ona rzeczą ruchomą (uchw. SN z 21.10.2003 r., I KZP 33/2003, OSNKW 2003, Nr 11-12, poz. 96). Czyn taki podlega ocenie z art. 275 § 1 KK. Wyłączenie to ma również zastosowanie do programu komputerowego (art. 278 § 2 KK) i energii (art. 278 § 5 KK).

Przywłaszczenie jest wykroczeniem, jeśli wartość rzeczy nie przekracza 250 zł. Przepołowienie dotyczy również przywłaszczenia rzeczy znalezionej (wyr. SN z 26.6.2007 r., IV KK 73/07, Legalis; wyr. SN z 2.7.2003 r., III KK 197/03, Prok. i Pr. 2004, Nr 1, poz. 12), nie ma zaś zastosowania do prawa majątkowego.

Czynność sprawcy przestępstw z art. 284 KK określona została przez ustawodawcę słowami "przywłaszcza sobie", które nie określają bliżej sposobu zachowania sprawcy. Istotą przywłaszczenia jest zatem jakikolwiek czyn uzewnętrzniający zamiar włączenia rzeczy lub prawa majątkowego do własnego majątku (wyr. SN z 2.12.2008 r., III KK 221/08, Prok. i Pr. 2009, Nr 5, poz. 13). W odróżnieniu od kradzieży do znamion przywłaszczenia nie należy zabór. Czyn sprawcy przywłaszczenia dotyczy rzeczy, którą objął on wcześniej we władanie w sposób legalny (wyr. SN

z 4.8.1978 r., Rw 285/78, OSNKW 1978, Nr 10, poz. 118; wyr. SN z 2.9.2004 r., II KK 344/03, Legalis).

Władztwo nad rzeczą nie musi mieć formy posiadania w rozumieniu prawa cywilnego. Najlepiej rozpoznawalnym sposobem objęcia rzeczy we władanie jest powierzenie rzeczy, charakterystyczne dla typu kwalifikowanego przywłaszczenia. W pozostałych przypadkach sprawca nabywa władztwo nad rzeczą przypadkowo i jest ono legalne tylko o tyle, o ile podejmie wobec rzeczy określone czynności prowadzące do wyzbycia się tego władztwa (np. rzecz zapomniana przez właściciela w mieszkaniu sprawcy - wyr. SN z 26.8.1981 r., Rw 254/81, OSNPG 1982, Nr 12, poz. 159). Z uwagi na to, że sama zmiana nastawienia psychicznego do rzeczy nie jest jeszcze czynem, przywłaszczenie następuje wówczas, gdy sprawca w sposób zewnętrznie postrzegalny podejmie wobec rzeczy dyspozycję typową dla właściciela, a wobec prawa majątkowego - typową dla podmiotu uprawnionego z tytułu tego prawa. Dyspozycja taka może polegać na rozporządzeniu rzeczą (np. sprzedaż, darowizna), zamieszczeniu na rzeczy własnych oznaczeń, definitywnej odmowie jej zwrotu, połączeniu z własną rzeczą, zużyciu, przetworzeniu, zniszczeniu itp. (wyr. SN z 3.10.2005 r., V KK 15/05, Legalis). Oczywiście nie mogą to być czynności, do których sprawca jest uprawniony, np. prawo zatrzymania.

Sposób realizacji znamienia czasownikowego "przywłaszcza sobie" w odniesieniu do prawa majątkowego uzależniony jest od rodzaju tego prawa. Czynność sprawcą należałoby rozumieć jako zachowanie się w taki sposób, jakby sprawca był uprawniony z tytułu prawa majątkowego, którego czyn ten dotyczy. Do rozważenia pozostaje kwestia, czy dla realizacji tej czynności sprawczej konieczne jest wcześniejsze legalne wykonywanie prawa majątkowego, będące swego rodzaju "odpowiednikiem" władztwa nad rzeczą. Wówczas przywłaszczenie polegałoby na bezpodstawnym zadysponowaniu prawem (np. czynności odpowiadającej cesji wierzytelności objętej zastawem). Stanowisko SN nie jest w tej kwestii jednolite; można wskazać na wypowiedzi, które zdają się taki warunek przyjmować, posługując się konstrukcją "posiadania prawa" (wyr. SN z 2.12.2008 r., III KK 221/08, BPK 2009, Nr 2, s. 10; post. SN z 29.1.2004 r., I KZP 37/03, Prok. i Pr. 2004, Nr 3, poz. 6), jak również wypowiedź, w której SN stanowczo uznał konstrukcję "posiadania prawa" za sprzeczną z prawem cywilnym i nie wskazał na żaden inny warunek związany z wcześniejszym "dostępem" do prawa majątkowego będącego przedmiotem przywłaszczenia (post. SN z 12.2.2009 r., IV KK 3/09, OSNKW 2009, Nr 6, poz. 47).

Jako przywłaszczenie prawa majątkowego należy traktować zachowanie współwłaściciela, który uniemożliwia innemu współwłaścicielowi wykonywanie jego prawa własności do rzeczy. W tym wypadku bowiem przedmiotem przywłaszczenia jest pewien zakres prawa własności wyrażony w formie udziału, który przysługuje innej osobie.

Przywłaszczenie uznawane jest za przestępstwo materialne, a jego skutek określany jest jako "utrata rzeczy" (wyr. SN z 23.11.2006 r., II KK 186/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 2247). Szerzej SN wypowiedział się w tej kwestii następująco: "Skutek w postaci utraty przez właściciela rzeczy powstaje z chwilą rozporządzenia rzeczą przez sprawcę z wyłączeniem osoby upoważnionej, a więc gdy wola rozporządzenia rzeczą zostaje uzewnętrzniona poprzez zachowanie sprawcy" (wyr. SN z 15.11.2002 r., IV KKN 380/99, Legalis). Z takim określeniem skutku nie można się jednak zgodzić. Do znamion przywłaszczenia nie należy bowiem zabór, przy którym następuje zmiana osoby władającej rzeczą. Dokonanie tego przestępstwa nie musi też polegać na wyzbyciu się władztwa

nad rzeczą przez sprawcę. Przy przywłaszczeniu "nie następuje żadna fizyczna zmiana w sytuacji rzeczy ani żadna zmiana w zakresie faktycznej możliwości wykonywania prawa".

Czynność sprawcza może mieć postać jakiegokolwiek dyspozycji majątkowej, która ma uzewnętrzniać zamiar sprawcy, i wydaje się, że nawet nie musi zostać ukończona.

Przywłaszczenie może być popełnione tylko z winy umyślnej, jego treścią jest włączenie rzeczy lub prawa majątkowego do swojego majątku. Dlatego przywłaszczenie może być popełnione tylko z zamiarem bezpośrednim. Cel przywłaszczenia nie zawsze jest równoznaczny z celem osiągnięcia korzyści majątkowej. Tytułem przykładu nie działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej sprawca, który rozporządza cudzą rzeczą, darując ją innej osobie.

Typ kwalifikowany przywłaszczenia - sprzeniewierzenie (art. 284 § 2 KK) polega na przywłaszczeniu rzeczy ruchomej, która została wcześniej sprawcy powierzona przez uprawnionego na mocy np. umowy najmu, użyczenia, przechowania. Może to być jakikolwiek stosunek prawny, nie ma też znaczenia forma powierzenia. Istotne jest to, że sprawca wykracza poza zakres praw, na których wykonywanie zgodził się uprawniony do rzeczy. Powierzającym nie musi być właściciel (np. podnajem). Z przepisu tego należy również kwalifikować czyn polegający na włączeniu przez sprawcę do swojego majątku rzeczy, przekazanej w takiej formie władztwa, jak dzierżenie. Traktowanie tego rodzaju czynu jako kradzieży nie wydaje się uzasadnione, ponieważ także tutaj nie występuje fizyczny zabór rzeczy, uprawniony nią nie włada i nie korzysta z ochrony wynikającej z faktu władania rzeczą, natomiast zachodzi nadużycie zaufania.

Typ uprzywilejowany w postaci przywłaszczenia rzeczy znalezionej (art. 284 § 3 KK) polega na tym, że znalazca rzeczy postępuje z nią tak, jak z rzeczą własną. Przedmiotem wykonawczym jest tu rzecz zagubiona, czyli rzecz, nad którą właściciel utracił dotychczasowe władztwo bez zamiaru wyzbycia się własności i nie wie, gdzie rzecz się znajduje. Nie jest wystarczające samo niewykonanie obowiązków znalazcy rzeczy zagubionej przewidzianych w art. 183 KC, ale nadto włączenie jej do swojego majątku, uzewnętrznione zachowaniem wykraczającym poza samo niepodjęcie czynności z powołanego przepisu, uzewnętrzniającym wolę włączenia rzeczy do swojego majątku. Samo niewykonanie obowiązków, które prawo cywilne nakłada na znalazcę rzeczy, bez zamiaru jej przywłaszczenia, skutkuje odpowiedzialnością za wykroczenie z art. 215 KW.

Dla zakwalifikowania czynu jako przywłaszczenia rzeczy znalezionej konieczne jest ustalenie, czy sprawca nie pozostawał w przekonaniu, iż rzecz, którą znalazł, jest rzeczą niczyją w wyniku porzucenia z zamiarem wyzbycia się własności, co pozwoliłoby na nabycie jej własności w wyniku objęcia w posiadanie samoistne (art. 180-181 KC).

Wypadek mniejszej wagi przywłaszczenia (art. 284 § 3 KK) należy oceniać według tych samych kryteriów, co wypadek mniejszej wagi kradzieży (uwagi do art. 278 KK).

Źródło: Kodeks karny. Komentarz, red. prof. dr hab. Alicja Grześkowiak, prof. dr hab. Krzysztof Wiak, Rok wydania: 2012, Wydawnictwo: C.H.Beck, Wydanie: 1